

О. С. Товканець

Транскордонне співробітництво у контексті регіональної економічної політики

У статті здійснено аналіз впливу транскордонного співробітництва на розвиток регіональної економічної політики. Охарактеризовано форми транскордонного співробітництва, звернуто увагу на діяльність єврорегіонів і програм транскордонного співробітництва, що сприяють поглибленню економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших взаємин між прикордонними територіальними громадами.

Ключові слова: *транскордонне співробітництво, єврорегіон, регіональна економічна політика.*

Постановка проблеми. У зв'язку із масштабним розширенням Європейського Союзу (ЄС) на схід і формуванням нового кордону між ЄС та Україною на початку ХХІ ст. змінюється і формат співпраці як держав, так і прикордонних регіонів включно. Зміна характеру економічних і політичних відносин внаслідок якісних і кількісних змін у структурі ЄС має безпосередній вплив на формування нової системи відносин між регіонами, зокрема прикордонними регіонами України та регіонами країн нових членів ЄС. Дослідження теоретичних засад євроінтеграційної єврорегіональної політики, розвитку єврорегіональної співпраці прикордонних територій України, застосування прогресивних єврорегіональних інтеграційних моделей, її складових є актуальним і важливим науковим завданням у контексті сучасного динамічного розвитку євроінтеграційного процесу.

У цьому сенсі роль і значення прикордонних територій і регіонів набуває ключового значення. Насамперед важливим є концептуальне обґрунтування головних цілей, принципів і механізмів єврорегіональної інтеграції України, а також визначення інструментів ефективного єврорегіонального співробітництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні широко й активно досліджується тема транскордонного співробітництва та його найвищої організаційної форми єврорегіонів. Автори виділяють різні типи, структуру та основні характеристики цих елементів. Питання регіональної політики, транскордонного співробітництва, його напрямів, позитивних ефектів та інших особливостей висвітлюються

в працях М. Долішнього, М. Лендела, П. Беленького, Н. Мікули, Ю. Макогона, А. Мокія, І. Студеннікова, Г. Возняк, М. Мальської, С. Писаренко та ін. У дослідженнях підкреслюється, що зважена оцінка ролі і значення регіонів і транскордонного співробітництва є принципово важливою з точки зору визначення на державному рівні чіткої концепції єврорегіональної політики України в контексті формування гео економічної моделі постіндустріального розвитку нашої держави.

Сьогодні регіональна політика існує в усіх країнах світу і є специфічною діяльністю держави із забезпечення найбільш сприятливих умов соціально-економічного функціонування і розвитку окремих територій, враховуючи їх самобутність, соціокультурні, етноісторичні, генетичні корені та специфіку типу господарювання. Поряд з реалізацією національної регіональної політики окремо кожною державою у Європі в сучасних умовах сформувалася та реалізується регіональна політика ЄС.

Метою статті є обґрунтування транскордонного співробітництва в контексті регіональної політики як інструменту розвитку прикордонних територій і як чинника реалізації євроінтеграційних прагнень України.

Виклад основного матеріалу. Питання регіоналізму в Україні постало із набуттям незалежності, і було обумовлене суттєвими відмінностями у соціально-економічному житті регіонів країни. Чинниками формування регіональної політики є природно-географічна, ресурсна, економічна, соціальна, етнічна і політична неоднорідність. Регіони в Україні, як правило, асоціюються з основними одиницями адміністративно-територіального поділу України – областями. За рівнем соціально-економічного розвитку виділяють п'ять груп областей: високого рівня (Запорізька, Дніпропетровська, Київська області), вище середнього рівня (Полтавська, Донецька, Харківська, Львівська, Луганська, Черкаська, Миколаївська області), середнього рівня (Одеська, Сумська, Херсонська, Чернігівська, Кіровоградська області), нижче середнього рівня (АР Крим, Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Чернівецька області), відсталі від розвитку (Волинська, Рівненська, Хмельницька, Тернопільська, Закарпатська області) [8, с. 37]. У сучасних умовах таке групування областей є актуальним, але воно може дещо відрізнитися від наведеного, оскільки залежить від різних критеріїв на різних етапах розвитку областей і країни в цілому.

Зазначимо, що для того, щоб державна регіональна політика в цілому була ефективною, кожен регіон окремо має здійснювати свою політику регіонального розвитку, причому таку, що є узгодженою і не суперечить вимогам національної регіональної політики. І навпаки, регіональна політика з боку держави має розроблятися із урахуванням територіальної специфіки. Не повинно бути протистояння між державою і регіоном, а має бути співпраця на предмет забезпечення реалізації узгодженої загальнонаціональної та регіональних моделей соціально-економічного розвитку [9, с. 26-30].

Одним із видів регіональної політики є транскордонне співробітництво, що розглядається у двох площинах – як інструмент розвитку прикордонних територій і як чинник реалізації євроінтеграційних прагнень України [6].

Згідно із ст. 5 Закону України “Про транскордонне співробітництво” (2004) транскордонне співробітництво може здійснюватись:

- у межах створеного регіону;
- шляхом укладання угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах;
- шляхом встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб’єктами транскордонного співробітництва.

Відповідно до цього закону транскордонне співробітництво – спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [6].

Як відомо, сусідні території Польщі, Словаччини, України, Угорщини та Румунії мають усталені ще з кінця 80-х – початку 90-х років минулого століття традиції транскордонної співпраці, зокрема участі з 1993 р. у функціонуванні Асоціації “Карпатський Єврорегіон”.

Закарпатська область має тривалий і багатий досвід транскордонного співробітництва:

- в області систематично проводяться міжнародні конференції з питань транскордонного співробітництва, у т. ч. і за участі представників Ради Європи;
- область бере активну участь у Програмах сусідства Європейської Комісії;

- у мережі агентств розвитку, створених за участі Польщі, Румунії, Угорщини, Словаччини широко задіяні Закарпатські неприбуткові організації.

Закарпатська обласна державна адміністрація прагне ефективно реалізувати питання міжрегіонального співробітництва у площині конкретних заходів, що забезпечують реальні результати.

Зокрема, за останні роки запроваджено проведення Днів добросусідства із прикордонними регіонами суміжних держав. Це дає можливість розвивати набуті взаємозв'язки і налагоджувати нові, розширювати сфери співпраці за різними напрямками суспільної діяльності, що склалися в силу географічних та історичних умов. Проведення Днів добросусідства набуло особливого значення у зв'язку з розширенням ЄС шляхом сусідів “першого порядку” України – Польщі, Угорщини, Словаччини та Румунії [5, с. 51-57].

Відповідно до “Програми Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 року”, були визначені пріоритети, серед яких розвиток транскордонного співробітництва є одним із найважливіших. Специфіка Закарпатської області, як “зовнішнього кордону ЄС” відкриває широкі можливості та конкретні передумови для визнання Закарпатської області “Центром європейських ініціатив”. Задля отримання такого статусу Закарпатська область працює над розвитком таких стратегічних напрямів, що повністю відповідаючи євроінтеграційному курсу держави, створюють усі передумови для того, щоб область виконувала функцію основного каталізатора євроінтеграційних процесів. Це перший крок у створенні ефективних передумов для впровадження євроінтеграційного курсу [7].

У Закарпатській області створені агентства місцевого та регіонального розвитку, що мають великий потенціал, спрямований на покращення соціально-економічного розвитку районів. У рамках програми Фонду “Єврокліп” проведено комплексні навчання державних службовців, органів самоврядування та представників неурядових організацій щодо проектного менеджменту задля активізації залучення додаткових коштів у розвиток області через запровадження проектів у рамках Програм ЄС. Однією з умов забезпечення ефективного транскордонного та міжрегіонального співробітництва визначена співпраця з Асоціацією європейських регіонів.

Загальна протяжність державного кордону в межах Закарпатської області становить 467,2 км. Для забезпечення необхідного рівня зовнішньоекономічних зв'язків і транскордонного співробітництва, створення умов для вільного спілкування місцевого населення

прикордонних районів області та суміжних держав значна увага приділялась питанням розвитку прикордонної та митної інфраструктури, відкриттю нових і реконструкції діючих пунктів переходу, удосконаленню режиму їх роботи та доведення їх до відповідних вимог міжнародних стандартів:

- збудовано та відкрито міжнародний пункт пропуску “Малі Селменці – Велке Слеменце” на українсько-словацькому кордоні;

- розпочалось будівництво міжнародного пункту пропуску “Солотвино – Сігету Мармаціей” на українсько-румунському кордоні;

- порушено питання реконструкції пунктів пропуску “Вілок” і “Лужанка” на українсько-угорському та пункту пропуску “Дяково” на українсько-румунському кордоні.

- розпочато переговорний процес щодо будівництва пункту пропуску “Соломоново – Чіерна” на українсько-словацькому кордоні.

Розвиток економіки Закарпаття тісно пов’язаний із розбудовою транспортної мережі, що є реальною конкурентною перевагою не лише регіону, а країни в цілому. Реалізація міжнародного проекту з реабілітації автомагістралі Київ-Чоп та реформи фінансування сектора автодоріг є кроком здійснення Урядової Комплексної програми утвердження України, як транзитної держави, приведення режимів доступу до ринкових послуг у відповідність із зобов’язаннями, взятими на себе Україною перед Світовою Організацією Торгівлі, вимогами Євросоюзу.

Можна навести низку прикладів перших успішних проектів Програм сусідства від Закарпатської області. Серед них:

- розробка і впровадження транскордонної соціально-медичної реабілітаційної програми для дітей – представників національних меншин і соціально незахищених верств населення (Мукачівська обласна дитяча лікарня);

- проект Програми словацько-української транскордонної співпраці у сфері туризму (неприбуткова організація “Панонія”);

- комплексне дослідження можливостей використання біомаси в угорсько-словацько-українському прикордонному регіоні (Агентство регіонального розвитку і прикордонного співробітництва “Закарпаття”);

- розробка угорсько-українського комплексного плану розвитку протипаводкового захисту і водного господарства в басейнах Берг та ріки Боржави (Закарпатське обласне виробниче управління із меліорації і водного господарства – Закарпатоблводгосп);

- проект Програми сприяння підприємництву уздовж словацько-українського кордону (Асоціація розвитку малого і середнього бізнесу та інновацій “Ужгород – XXI ст.”);

- будівництво регіонального Туристично-інформаційного центру в Закарпатській області (Українсько-угорський центр регіонального розвитку).

У 1993 році за участю прикордонних територій України (4 адміністративні області, у т. ч. Закарпатська), Угорщини (5 округів), Польщі (4 регіональні територіальні одиниці), Словаччини (13 районів) та Румунії (5 адміністративних одиниць) створено “Карпатський євро регіон”. Спільними рисами країн-учасниць Карпатського євро регіону є географічне розташування, спільне історичне минуле, культурно-конфесійна спадщина, сучасний стан цих територій – усі вони є периферійними у власних державах і тому вимушені опиратись один на одного [1, с. 132-135], кліматичні умови, спільні мовні риси, економічний розвиток та інфраструктура, бажання регіональних та місцевих органів влади євро регіону співпрацювати [3, с. 141]. Основними напрямками діяльності “Карпатського євро регіону” на сьогодні є сприяння активізації економічного співробітництва, культурологічних обмінів і співпраці в галузі туризму, технічна модернізація пунктів перетину на державному кордоні, організація міжнародних виставок тощо. Ділове транскордонне співробітництво сприяє поглибленню економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших взаємин між територіальними громадами, їх представницькими структурами, місцевими органами виконавчої влади Закарпаття та прилеглих областей згаданих країн.

Висновки. Вплив і роль транскордонного співробітництва на економічну діяльність регіонів проявляється у безлічі чинників. Це виявляється у формуванні більш відкритої економіки країн, що залучені у таке співробітництво у формуванні умов, що сприяють поживленню міжнародної торгівлі, розширенню міжнародної співпраці [4]. Але найвагомим внеском транскордонного співробітництва на сьогодні є створення сприятливої бази для міжнародної економічної діяльності шляхом обміну досвідом, науковими досягненнями та новими технологіями, що є рушійною силою будь-якої економічної діяльності.

Проблемами подальших досліджень можуть бути фінансове забезпечення транскордонного співробітництва, роль наукової взаємодії та впровадження інновацій у прикордонних регіонах тощо.

Список використаних джерел

1. Газуда Л. Програмно-цільове планування в контексті формування українсько-угорського транскордонного регіону / Л. Газуда // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 132-139.
2. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_106.
3. Мілашовська О. Концептуальні основи управління розвитком прикордонного регіону / О. Мілашовська // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 140-150.
4. Транскордонне співробітництво як авангардна форма новітніх відносин сходу і заходу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBsQFjAA&url>.
5. Посібник з транскордонного співробітництва [Носа Н., Лендшел М., Чопак В. та ін.]. – Ужгород: АРР “Закарпаття”, Поліграфцентр “Ліра”, 2005. – 70 с.
6. Про транскордонне співробітництво : Закон України : прийнятий 24 червня 2004 р. № 1861-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>.
7. Програма Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.carpathia.gov.ua/ua/135.htm>.
8. Регіональна політика та механізми її реалізації / За ред. М.І. Долішнього. – К. : Наукова думка, 2003. – 503 с.
9. Соскін О. Можливості реалізації гео економічного потенціалу України в євразійському просторі / О. Соскін // Економічний часопис-XXI. – 2005. – № 1-2. – С. 26-30.
10. Транскордонна співпраця [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2006820.htm>.
11. Транскордонне співробітництво – стратегічний ресурс розвитку прикордонних територій України / За заг. ред. к.е.н. В. Борщевського. – Львів : Інститут міжнародних економічних досліджень. – Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Львові, 2008. – 180 с.
12. Черномаз П.О. Міжрегіональне транскордонне співробітництво в Європі: від єврорегіонів до об'єднань єврорегіонального співробітництва / О.П. Черномаз // Регіон-2011: стратегія оптимального розвитку: Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Харків, 10-11 листопада 2011 р.). – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – С. 55-58.

Tovkanets O. S. Cross-border cooperation in the context of regional economic policy.

The article presents the analysis of the impact of cross-border cooperation on the development of regional economic policy. Characterized forms of cross-border cooperation, drawn attention to the activities of European regions and cross-border cooperation programs, contributing to the deepening of economic, social, scientific, technological, environmental, cultural and other relations between the border territorial communities.

Key words: *cross-border cooperation, the Euroregion, regional economic policy.*

Товканець О. С. Трансграничное сотрудничество в контексте региональной экономической политики.

В статье осуществлен анализ влияния трансграничного сотрудничества на развитие региональной экономической политики. Охарактеризованы формы трансграничного сотрудничества, обращено внимание на деятельность еврорегионов и программы трансграничного сотрудничества, способствующие углублению экономических, социальных, научно-технических, экологических, культурных и других отношений между приграничными территориальными общинами.

Ключевые слова: *трансграничное сотрудничество, еврорегион, региональная экономическая политика.*